การวิเคราะห์สภาพน้ำบาดาลในพื้นที่ชลประทาน โครงการประตูระบายน้ำน้ำก่ำตอนล่าง

ผศ.ดร.ภัทราภรณ์ เมฆพฤกษาวงศ์

สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน

ยาหยี ตรีเนตร, ดร.กัมปนาท ขวัญศิริกุล

สำนักสำรวจด้านวิศวกรรมและธรณีวิทยา กรมชลประทาน

Prof. Dr. Tsutomu Ichikawa

School of industrial engineering, Tokai university

รศ.ดร.สมบัติ ชื่นชูกลิ่น

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Outline ของการศึกษา

- ข้อมูลภูมิอากาศ (การระเหย ปริมาณฝน)
- ข้อมูลการใช้ที่ดิน/การเพาะปลูก
- อัตราการซึมของน้ำผ่านผิวดิน
- สภาพน้ำท่วม ระดับ เวลา พื้นที่

คำนวณหา **Recharge** จากผิวดิน

- ฝน
- น้ำในแปลงนา
- น้ำท่วม/อ่างเก็บน้ำ

การสูบน้ำบาดาล

แบบจำลอง **3D-groundwater flow &contamination**

น้ำผิวดิน

- ระดับและคุณภาพน้ำ

น้ำใต้ดิน

- ระดับน้ำและคุณภาพ

ข้อมูลทางธรณี&อุทกธรณี

สภาพการใช้ที่ดิน

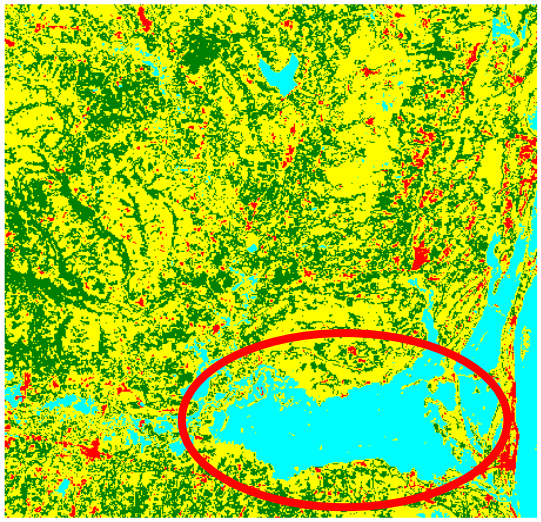

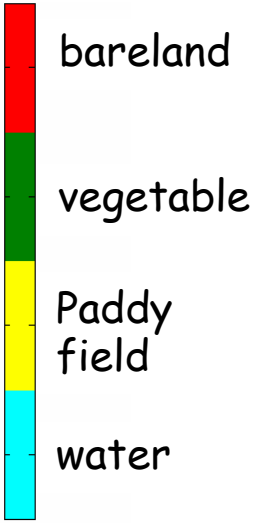

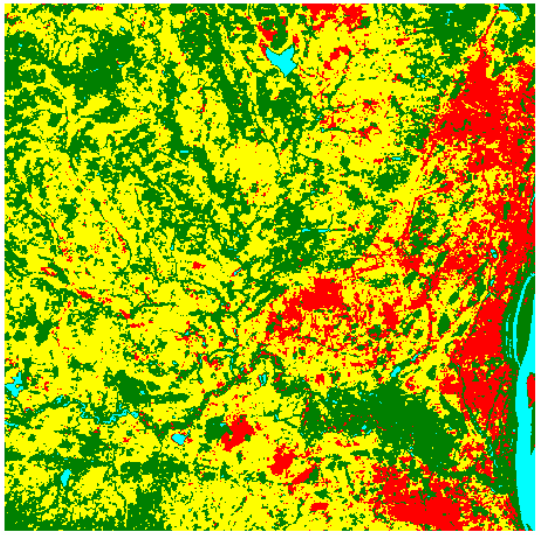

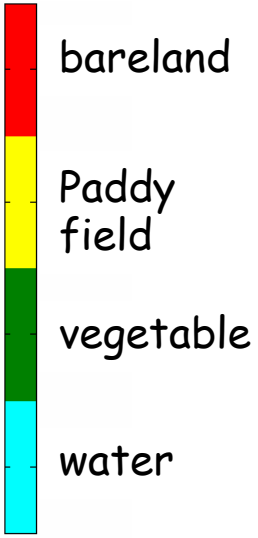

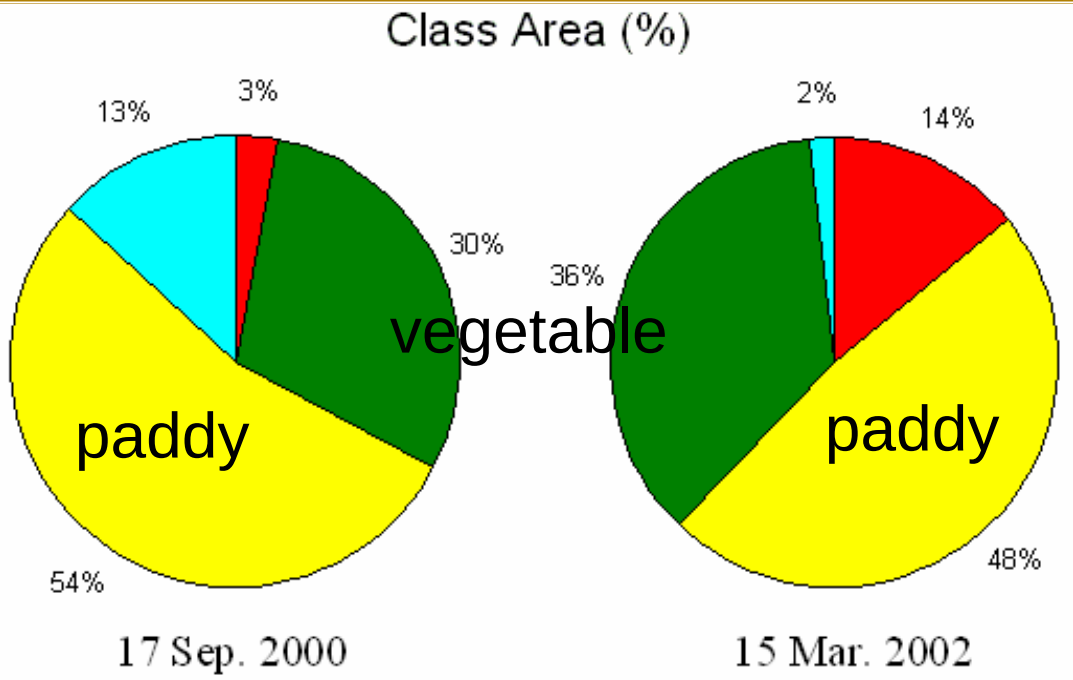

- Landsat

โดยความอนุเคราะห์จาก

Tokai university

สภาพน้ำท่วม

สิงหาคม 2549

มีนาคม 2549

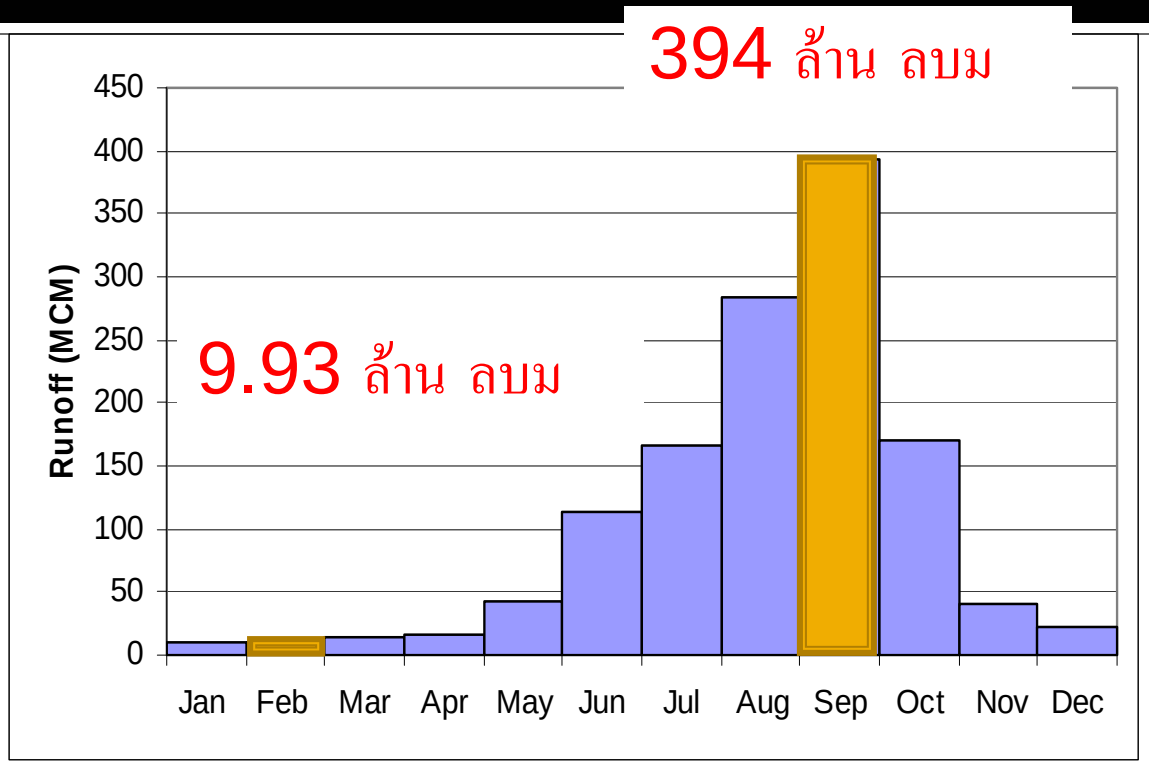
394 ล้าน ลบม
9.93 ล้าน ลบม
Runoff (MCM)
450
400
350
300
250
200
150
100
50
0
Jan
Feb
Mar
Apr
May
Jun
Jul
Aug
Sep
Oct
Nov
Dec

สภาพน้ำท่วมและระยะเวลาการท่วมขัง

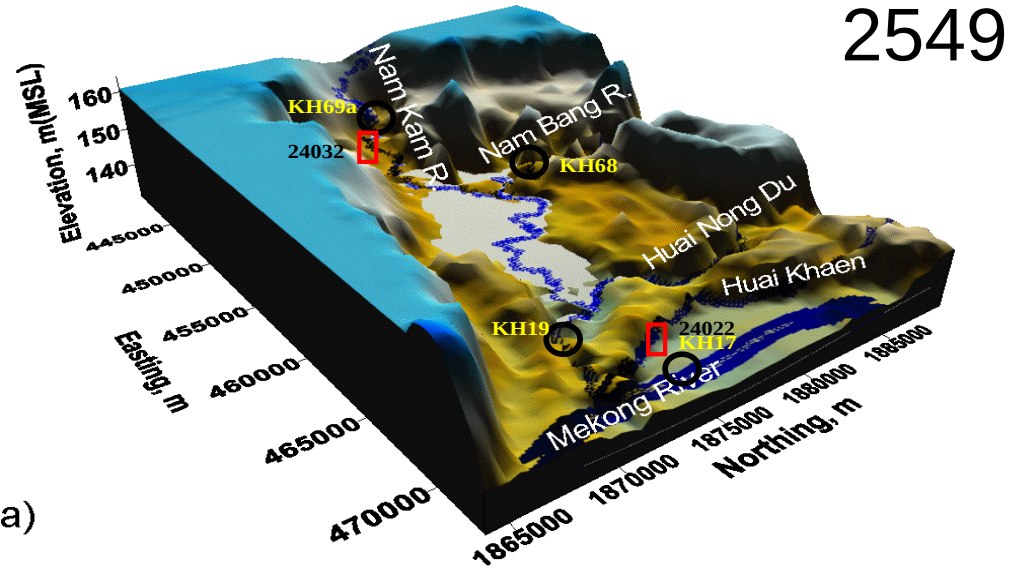

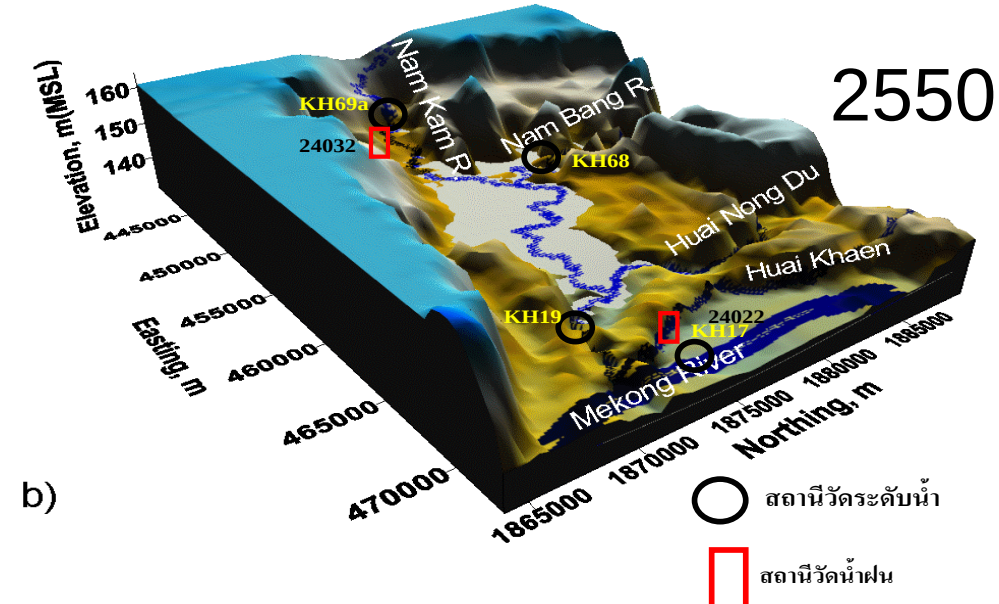

- *ข้อมูลหน้าตัด ระดับผิวน้ำจากสถานี overlay กับข้อมูลระดับพื้นดินที่จัดทำเป็น grid ขนาด 100x100 เมตร ด้วยโปรแกรม Surfer พบว่า*
- *พื้นที่น้ำท่วมสูงสุดของปี พศ. 2549 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 85 ตร.กม. มีระยะเวลาการท่วมขังประมาณ 7 วัน*
- *ขณะที่ปี พศ. 2550 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 120 ตร.กม. มีระยะเวลาการท่วมขังประมาณ 34 วัน*

การซึมของน้ำผ่านผิวดิน

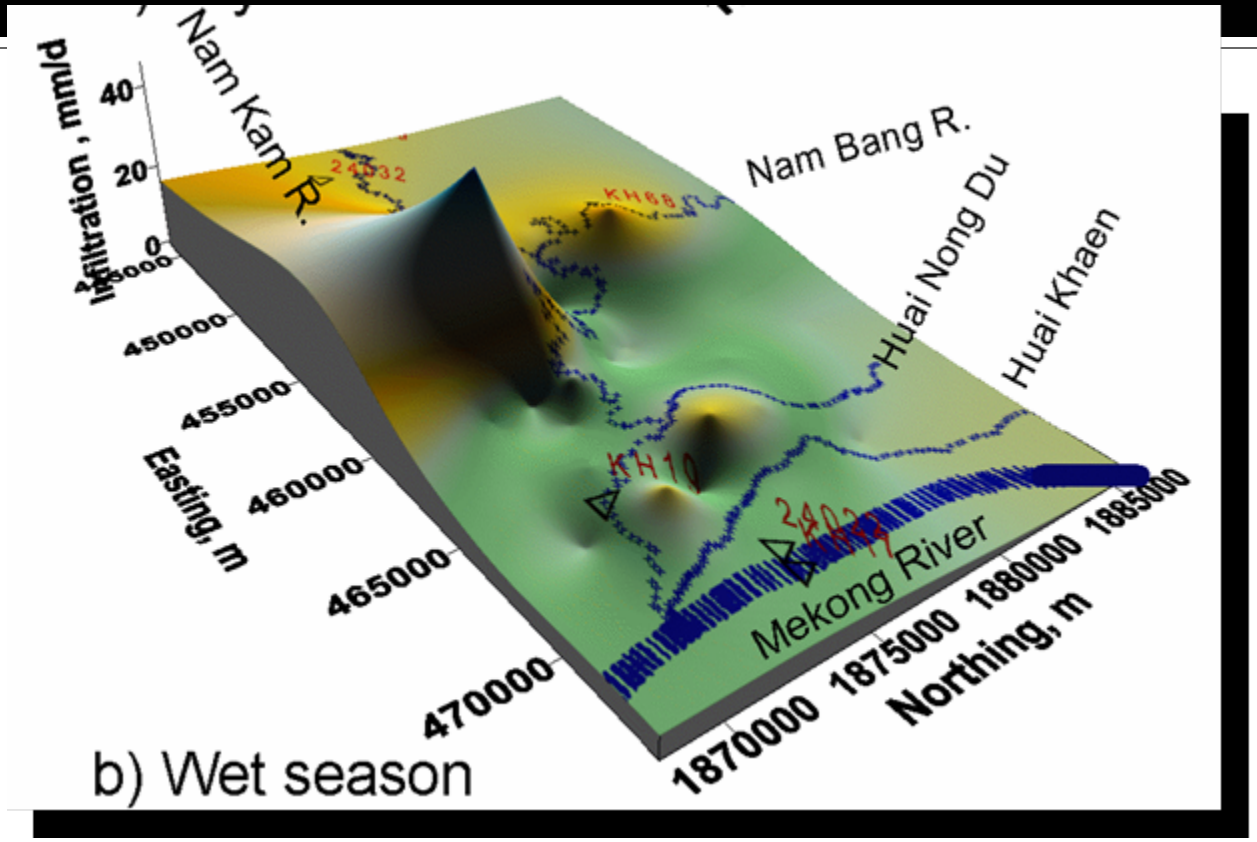

- จากการทดลองในสนาม พบว่าอัตราการซึมของน้ำผ่านผิวดินเฉลี่ย เท่ากับ

45.5 มิลลิเมตร/ วัน/ความลึกน้ำ 1 เมตรที่อยู่บนผิวดิน

เครือข่ายการเก็บข้อมูล

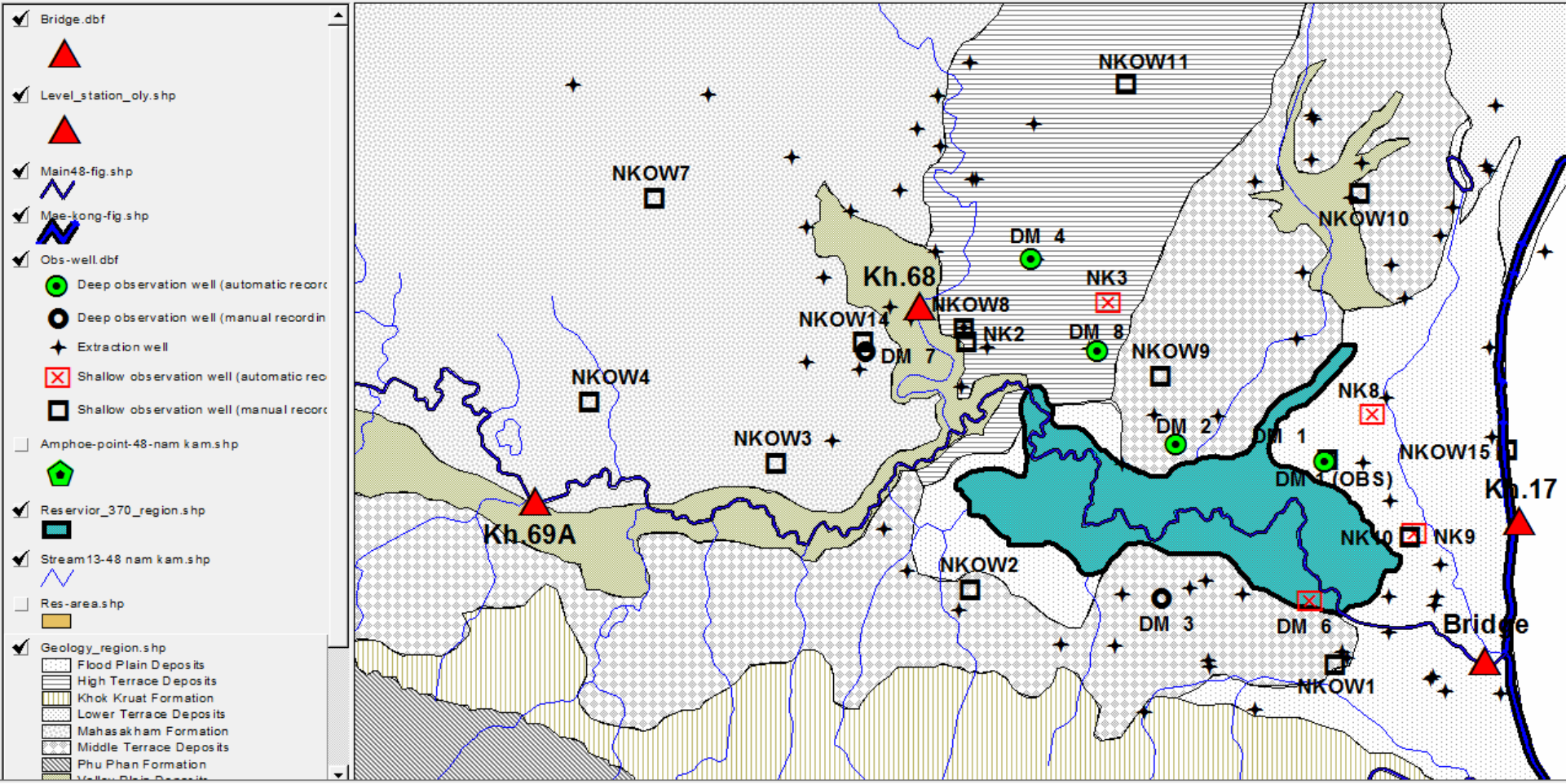

การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำใต้ดิน

บ่อ DM6, NK2, NK8 และ NK9 เป็นตัวแทนของระดับน้ำใต้ดินชั้นตื้น

DM1 DM2 DM4 และ DM8 เป็นตัวแทนของ piezometric surface ของชั้นหินให้น้ำแบบ confined

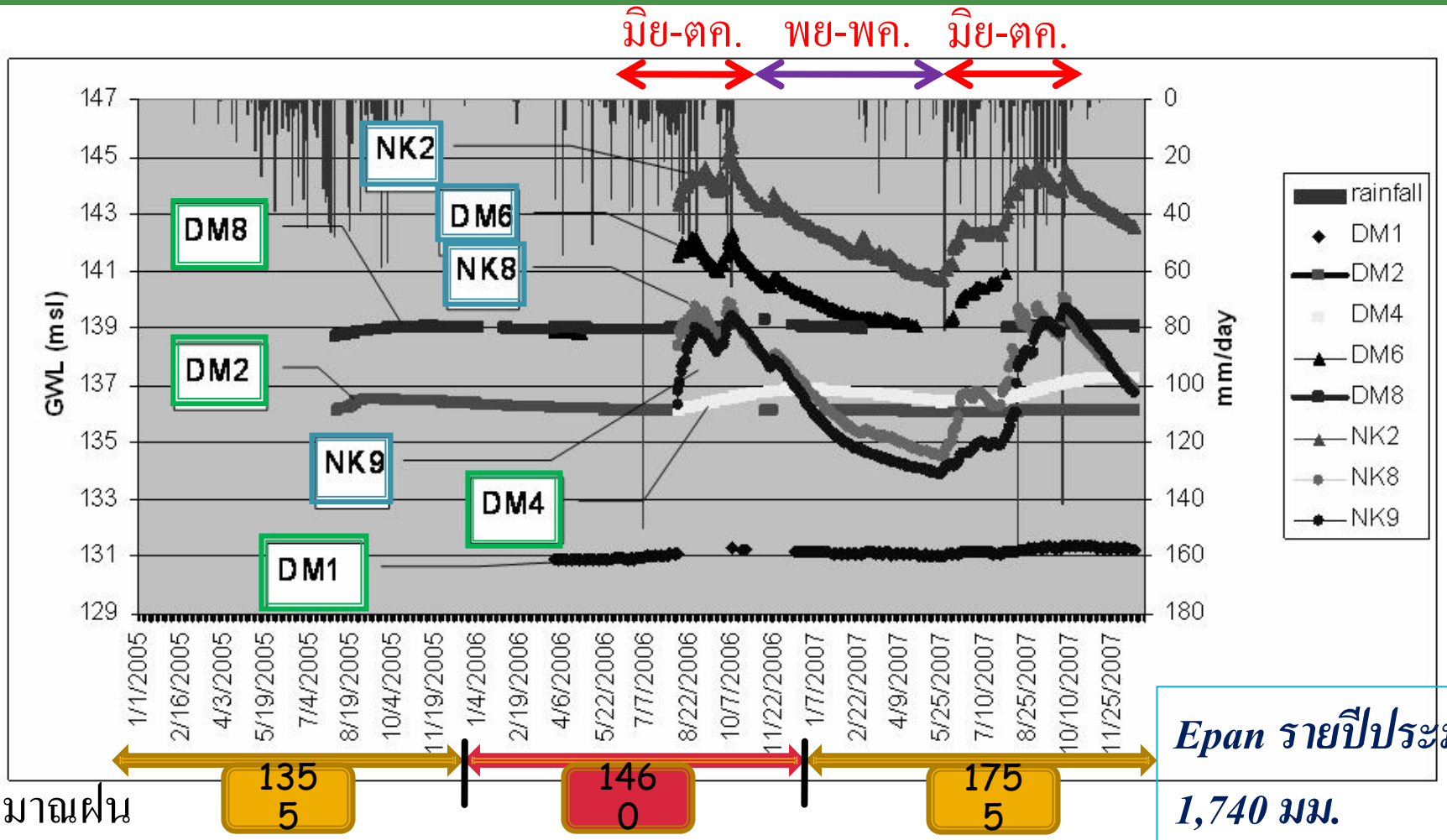

ปริมาณฝน

Epan รายปีประมาณ 1,740 มม.

การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำใต้ดินชั้นตื้นและลึก

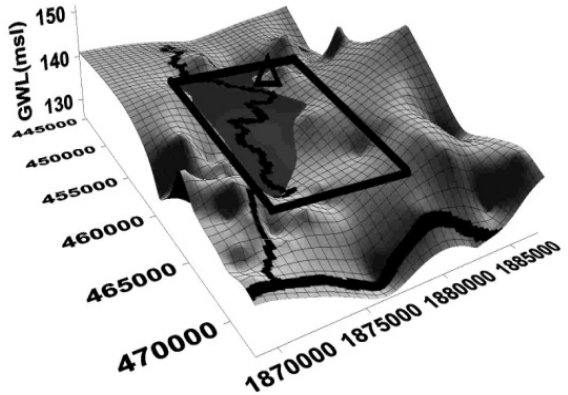

March 2007

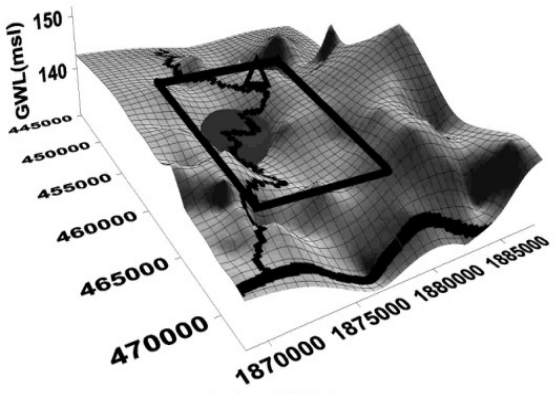

July 2007

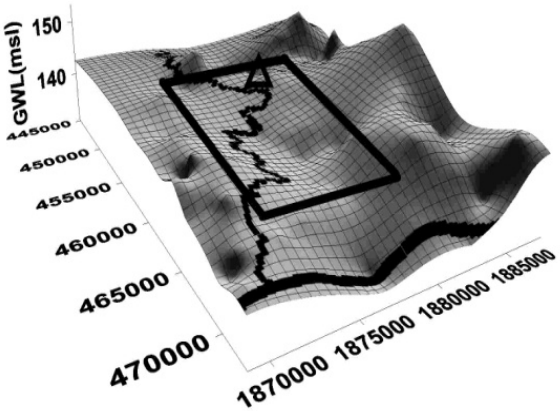

September 2007

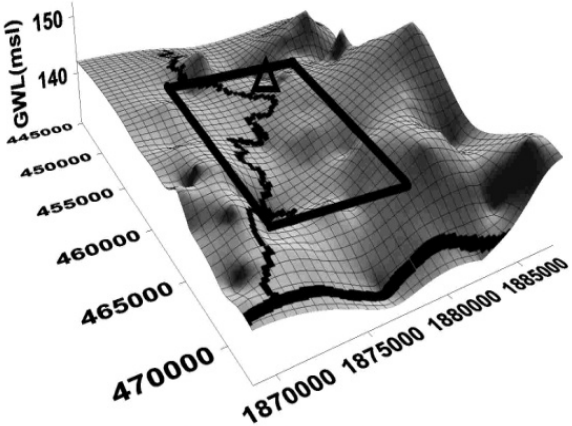

November 2007

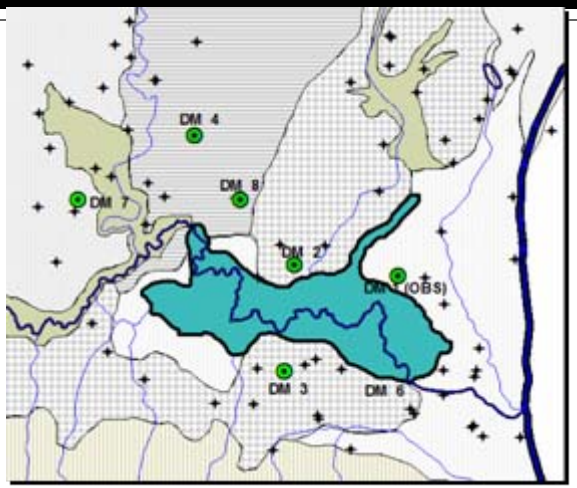

พื้นที่เปรียบเทียบ

ประมาณ 130 กม^2

น้ำใต้ดินชั้นตื้น

น้ำใต้ดินชั้นลึก

แม่น้ำ

ขอบเขตของพื้นที่เปรียบเทียบ

บริเวณทำนาเกลือสินเธาว์

เปอร์เซนต์การ
ที่มีระดับน้ำใต้ดินชั้นลึ

*ในช่วงฤดูฝนเดือน*กันยายนถึงตุลาคม*ข*

*ใต้ดินชั้นตื้น*น้อยจนถึงไม่มีพฤติกรรม*ค*

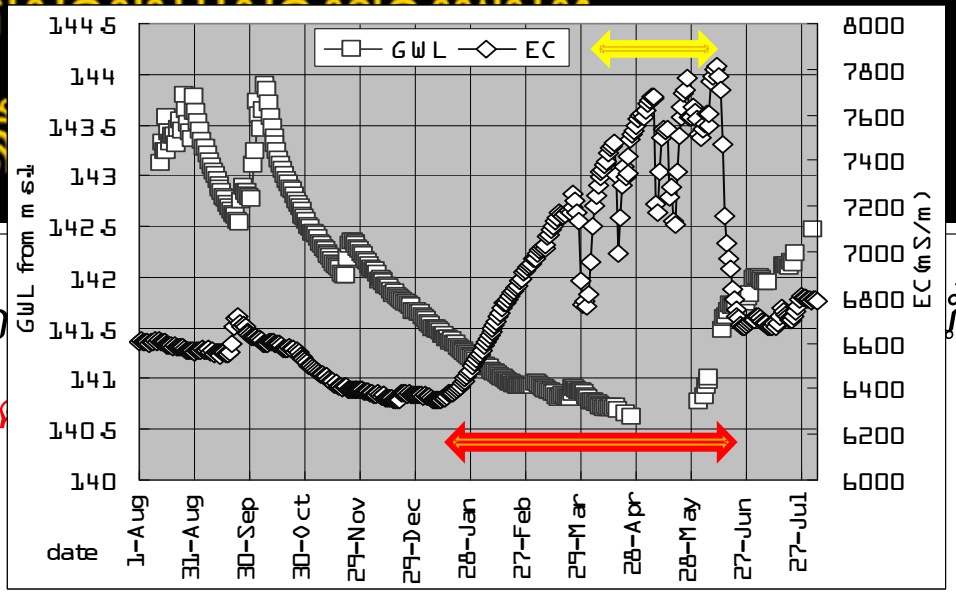

มค.- มิย.

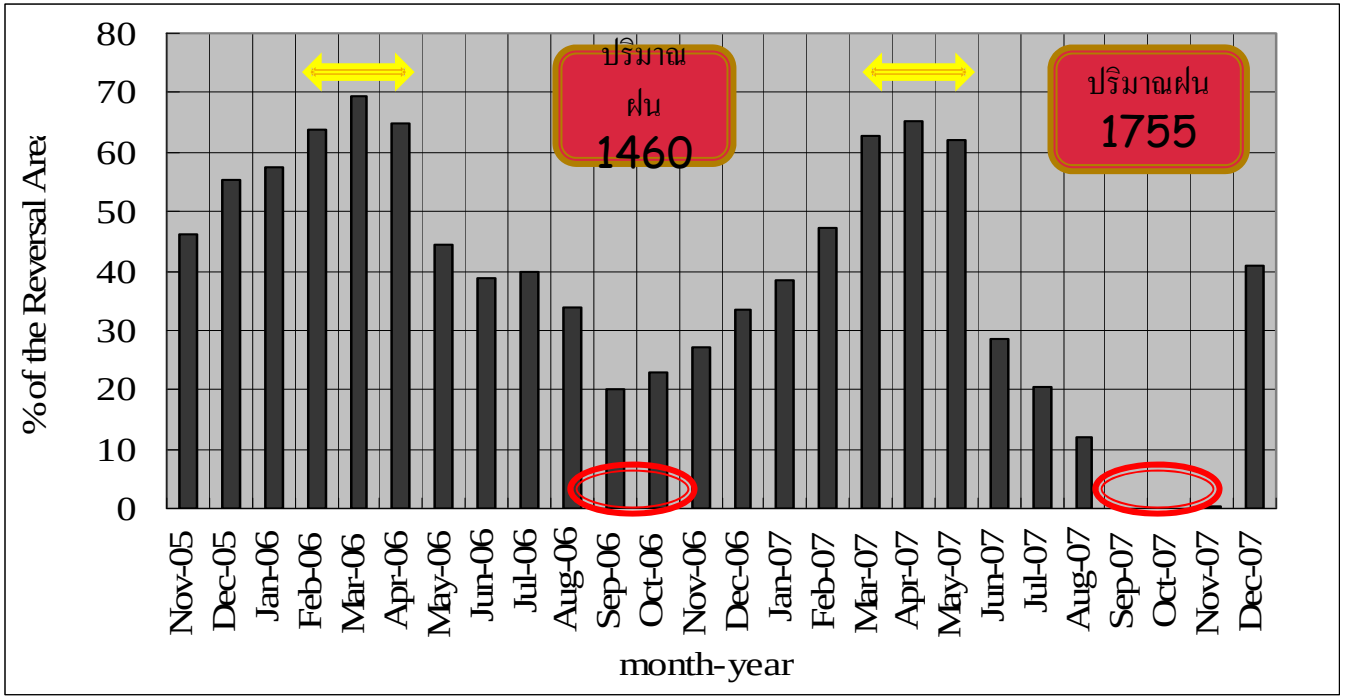

สภาพความเค็มและคุณภาพของน้ำใต้ดิน

ตาราง Guideline ของคุณภาพของน้ำเพื่อการชลประทาน (ปรับปรุงจาก www.fao.org)

การวัดระดับความเค็ม	ระดับของข้อจำกัดในการใช้		
	ไม่มี	น้อยถึงปานกลาง	มาก
ECw (mS/m)	< 70	70-300	>300
ปริมาณเกลือละลายในน้ำ (กรัม/ลิตร)	<0.45	0.45-2.0	>2.0

* ต้องมีการจัดการน้ำที่ดี ** ไม่แนะนำให้ใช้ยกเว้นมีผู้ชำนาญการแนะนำ

ตาราง เปรียบเทียบคุณภาพของน้ำที่เกี่ยวข้องกับความเค็มหน่วยต่างๆ

คุณภาพ	Ppm	ppt	%	dS/m	mS/m
น้ำจืด (fresh)	<500	<0.5	<0.05	<0.08	<8
น้ำกร่อย (brackish)	500-5,000	0.5-5	0.05-0.5	0.08-8	8-800
น้ำเค็ม (saline)	5,000-30,000	5-30	0.5-3	8-40	800-4000
น้ำทะเล (sea water)	30,000-40,000	30-40	3-4	40-56	4000-5600
(hypersaline)	>40,000	>40	>4	>56	>5600

การแพร่กระจายของปริมาณเกลือที่ละลายในน้ำในช่วงเวลาต่างๆ

ตัวอย่างน้ำของบ่อน้ำตื้นในพื้นที่ศึกษาช่วงเดือนมิย. 2549 ถึงเดือนกค. 2550 (เก็บทุก 3 เดือน)

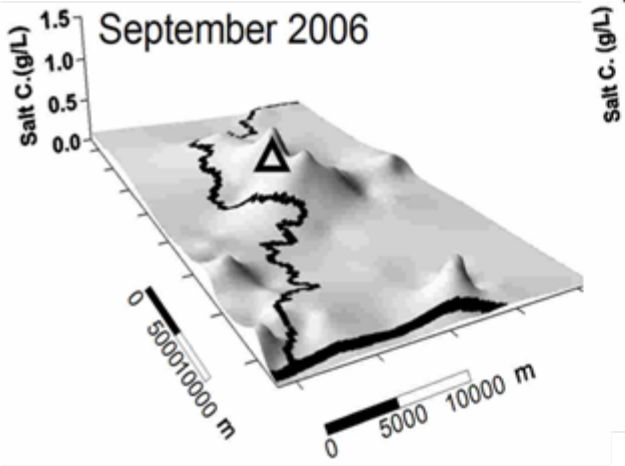

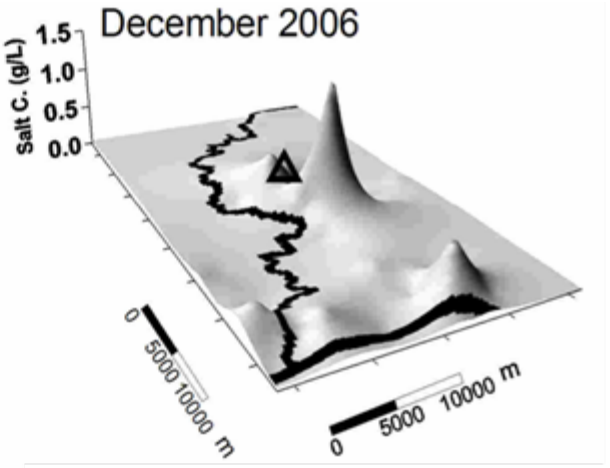

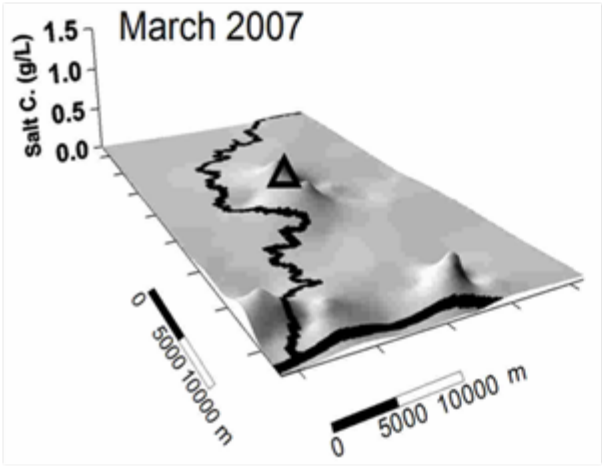

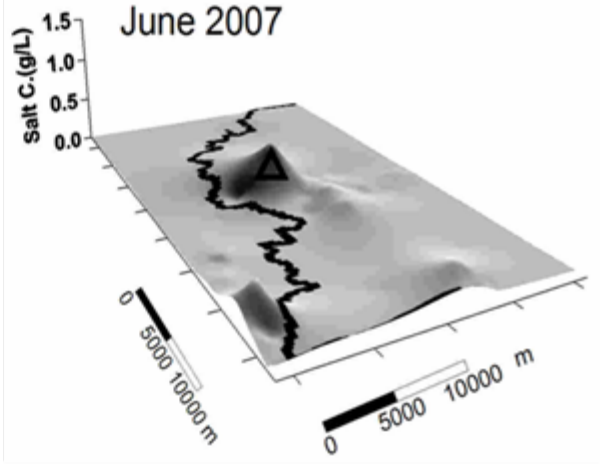

-*ข้อจำกัดของการใช้น้ำสำหรับการเกษตรในระดับน้อยถึงปานกลาง*

-*บริเวณที่มีความเความเข้มข้นสูงหรือที่มีการทำนาเกลือจะมีขอบเขตอยู่ในบริเวณที่มีชั้นหินหมวดมหาสารคามอยู่ใกล้ผิวดิน*

ผลการทดสอบคุณสมบัติทางเคมีตัวอย่างน้ำใต้ดินชั้นตื้น

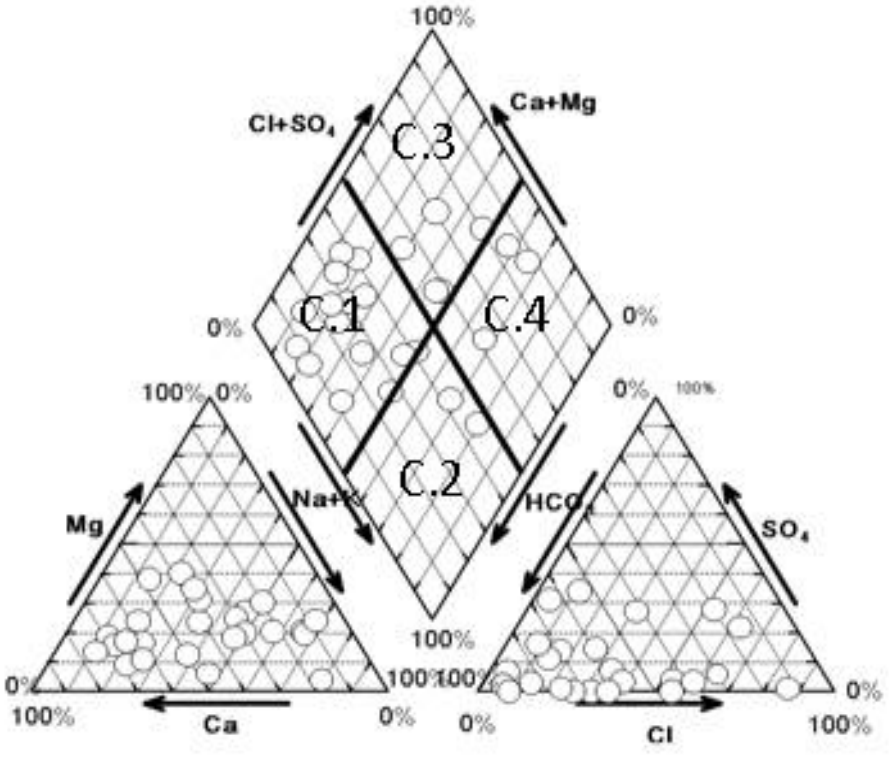

Piper diagram และการแบ่งประเภทคุณภาพน้ำ

❖ *ประเภทที่ 1 C1: $Ca(HCO_3)$* Calcium carbonate type *น้ำใต้ดินที่มีการไหลถ่ายเทส่วนใหญ่จะอยู่ในประเภทนี้ จัดเป็นน้ำใต้ดินที่สะอาดและสามารถใช้ในการเกษตรและอุปโภคบริโภคได้*

❖ *ประเภทที่ 2 C2: $NaHCO_3$* Sodium carbonate type *เป็นน้ำใต้ดินที่อยู่ในชั้นลึกไม่ค่อยมีการถ่ายเท บางครั้งไม่เหมาะสมจะนำมาใช้เพื่อการเกษตร*

❖ *ประเภทที่ 3 C3: $SO_4.CaCl_2$* Non-calcium carbonate type *เป็นน้ำพุร้อน,น้ำแร่ น้ำใต้ดินที่มีการปนเปื้อนสูง หรืออยู่ใกล้ชายฝั่ง ไม่เหมาะจะนำมาใช้เพื่อการใดๆ*

❖ *ประเภทที่ 4 C4: $NaSO_4.NaCl$* Non-sodium carbonate type *เป็นน้ำที่มีความเป็นด่างสูง เช่นน้ำทะเล หรือน้ำใต้ดินที่มีความเค็มไม่เหมาะจะนำมาใช้เพื่อการใดๆ*

ที่มา: Nakajima และคณะ

การกระจายตัวของคุณภาพน้ำบาดาลแต่ละประเภท

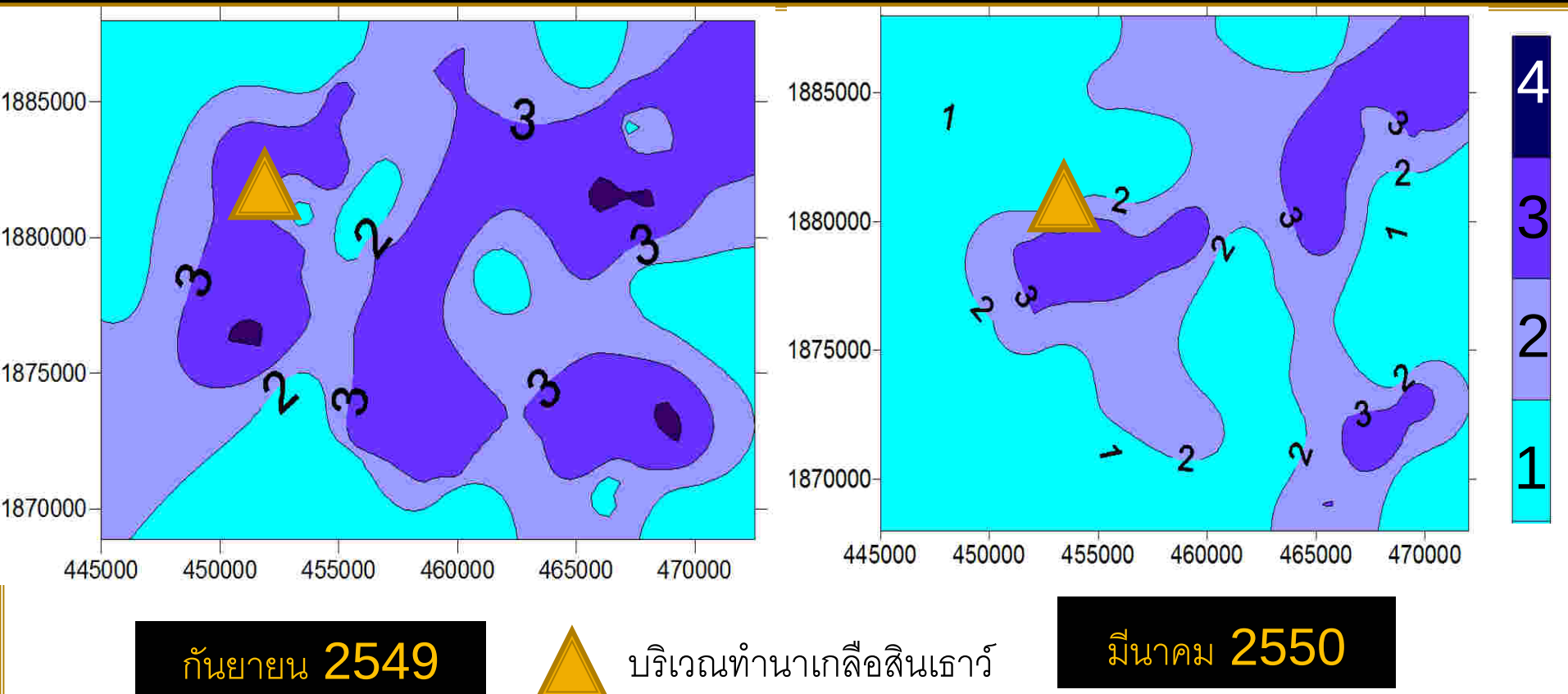

ในช่วงฤดูฝนจะมีคุณภาพน้ำใต้ดินส่วนใหญ่อยู่ในประเภท 3 คือไม่เหมาะสำหรับกิจกรรมใดๆ และจะเปลี่ยนเป็นประเภท 1 หรือประเภท 2 เพิ่มขึ้นในช่วงฤดูแล้ง พฤติกรรมดังกล่าวเป็นลักษณะ Local flow ของน้ำใต้ดินอาจมีน้ำผิวดินที่มีการปนเปื้อนสูงไหลซึมลงสู่น้ำใต้ดินชั้นตื้นในช่วงฤดูฝน เมื่อพิจารณาบริเวณที่มีการทำนาเกลือสินเธาว์ คุณภาพน้ำจะอยู่ในประเภท 3 หรือ 4 ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้งซึ่งไม่เหมาะสำหรับใช้กับกิจกรรมใดๆ

PH ของบ่อชั้นตื้น

- บ่อชั้นตื้นประมาณ 48 % ของทั้งหมด มี PH ต่ำกว่าช่วงปกติที่ใช้ในการชลประทาน

* *ค่าPH ปกติ 6.5-8.4 (ที่มา: FAO)*

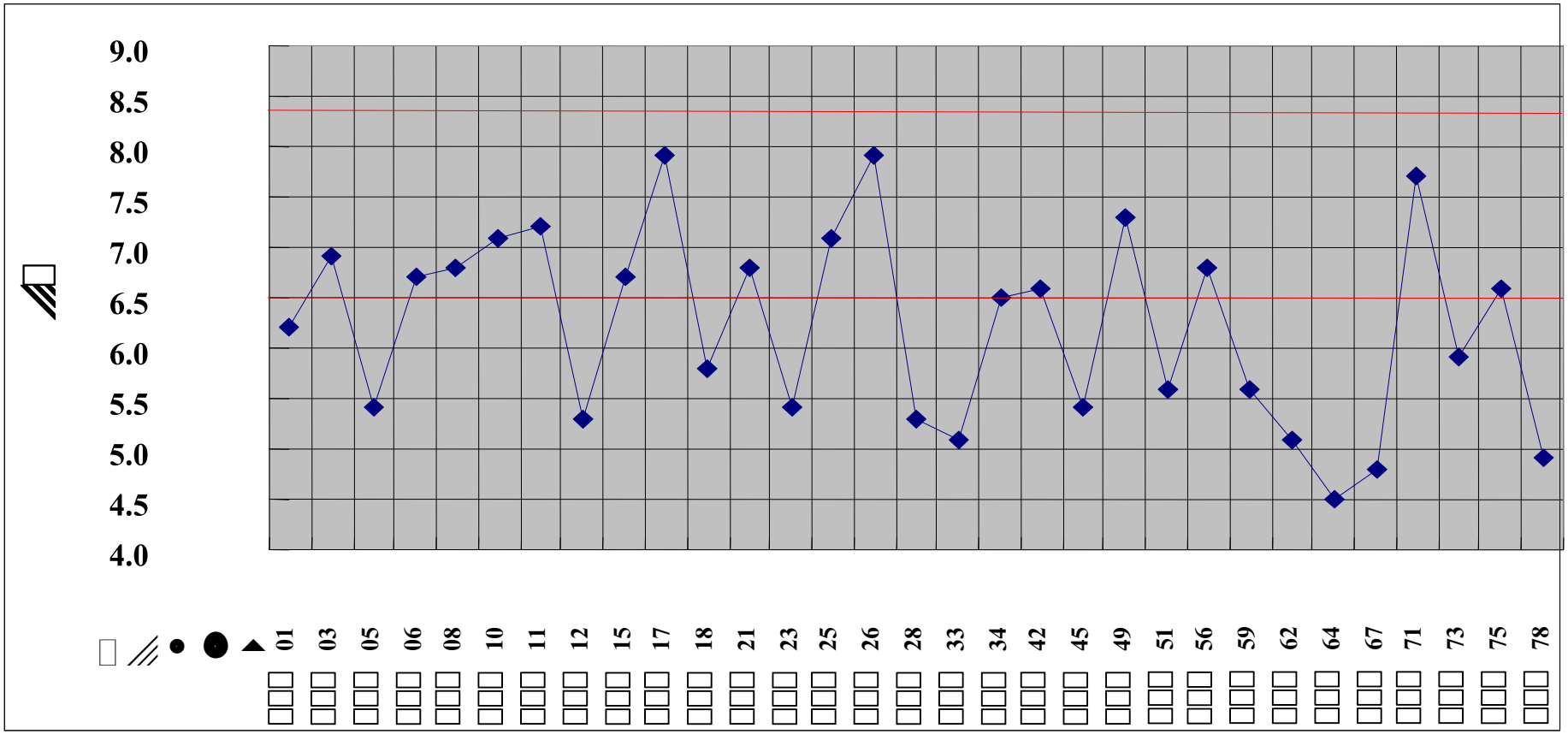

สรุปผลการศึกษา

จากข้อมูลระดับน้ำในลำน้ำก่ำ ข้อมูลธรณีวิทยา คุณภาพน้ำบาดาล ระดับน้ำบาดาลชั้นตื้นและชั้นลึก เมื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ ดังนี้

- น้ำใต้ดินชั้นตื้นจะยกระดับตัวขึ้นในช่วงฤดูฝนเนื่องจากน้ำที่ท่วมขังในพื้นที่และน้ำฝนที่เติมลงสู่ใต้ดิน หลังจากนั้นจะลดระดับลง 5-6 เมตรเนื่องจากปริมาณฝนที่ลดลงและการสูบน้ำใต้ดินไปใช้ เมื่อระดับน้ำใต้ดินชั้นตื้นลดลงในช่วงฤดูแล้งจนต่ำกว่าระดับ *piezometric surface* ของชั้นหินให้น้ำแบบ *confined* ทำให้น้ำใต้ดินชั้นลึกที่มีความเค็มสูงรั่วซึมขึ้นมาปนเปื้อนกับน้ำใต้ดินชั้นตื้นและอยู่ใกล้ผิวดินมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากความเข้มข้นของเกลือในพื้นที่ที่ใช้เปรียบเทียบระดับน้ำชั้นตื้นและชั้นลึกจะมีค่าค่อนข้างสูง และความสัมพันธ์ระหว่างระดับน้ำชั้นตื้นและค่า EC ของบ่อสังเกตการณ์น้ำใต้ดินชั้นตื้น *DM6*

สรุปผลการศึกษา

- *คุณภาพน้ำใต้ดินชั้นตื้นในพื้นที่ศึกษามีการปนปื้อนในฤดูฝนครอบคลุมพื้นที่มากกว่าในฤดูแล้ง ซึ่งคุณภาพน้ำจัดส่วนใหญ่จัดอยู่ในประเภทไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้เพื่อกิจกรรมใดๆ แต่ในช่วงฤดูแล้งมีคุณภาพที่สามารถนำไปใช้ได้มากขึ้น บริเวณที่มีการทำนาเกลือสินเธาว์เกษตรกรในพื้นที่ศึกษาไม่สามารถนำน้ำมาใช้เพื่อการเกษตรหรืออุปโภค-บริโภคได้ทั้งปีเนื่องจากมีคุณภาพที่ไม่เหมาะสม*
- *จากข้อมูลที่รวบรวมได้คณะผู้ศึกษาจะได้นำมาพิจารณาจัดทำแบบจำลองการไหลของน้ำใต้ดินในพื้นที่ต่อไป*

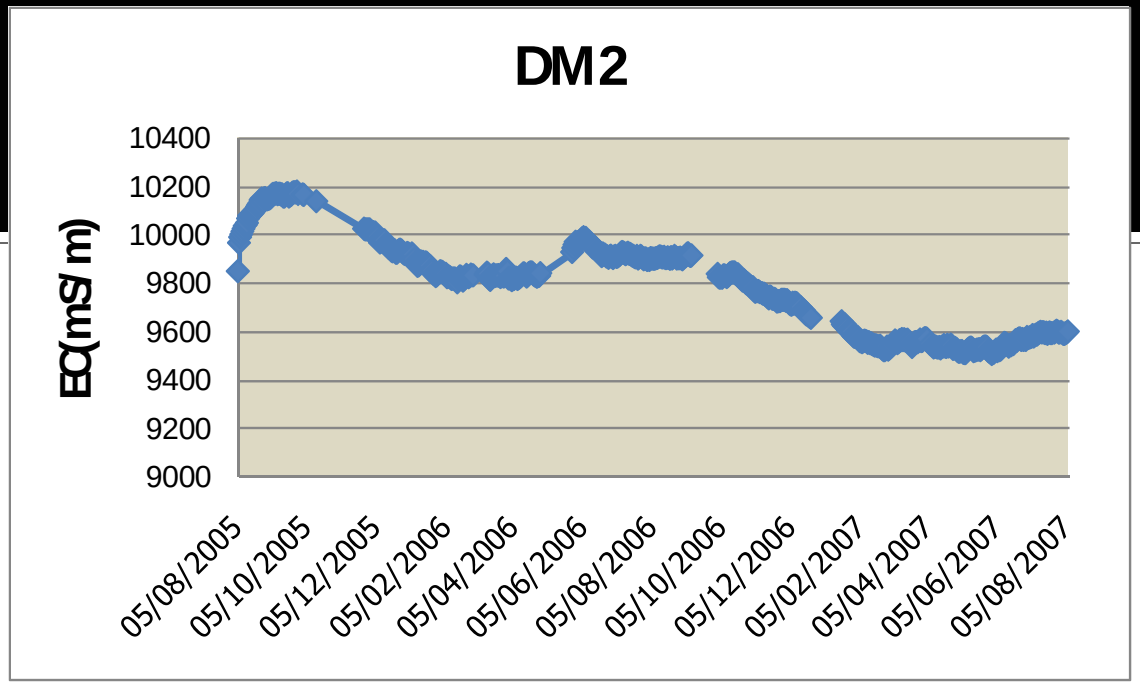
DM2
EC(mS/m)
10400
10200
10000
9800
9600
9400
9200
9000
05/08/2005
05/10/2005
05/12/2005
05/02/2006
05/04/2006
05/06/2006
05/08/2006
05/10/2006
05/12/2006
05/02/2007
05/04/2007
05/06/2007
05/08/2007

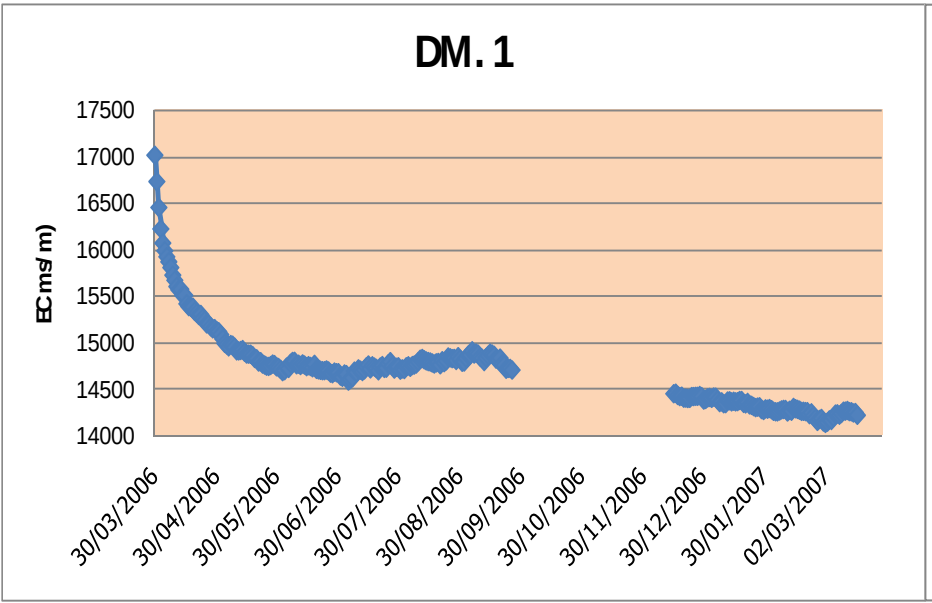
DM.1
EC mS/m)
17500
17000
16500
16000
15500
15000
14500
14000
30/03/2006
30/04/2006
30/05/2006
30/06/2006
30/07/2006
30/08/2006
30/09/2006
30/10/2006
30/11/2006
30/12/2006
30/01/2007
02/03/2007

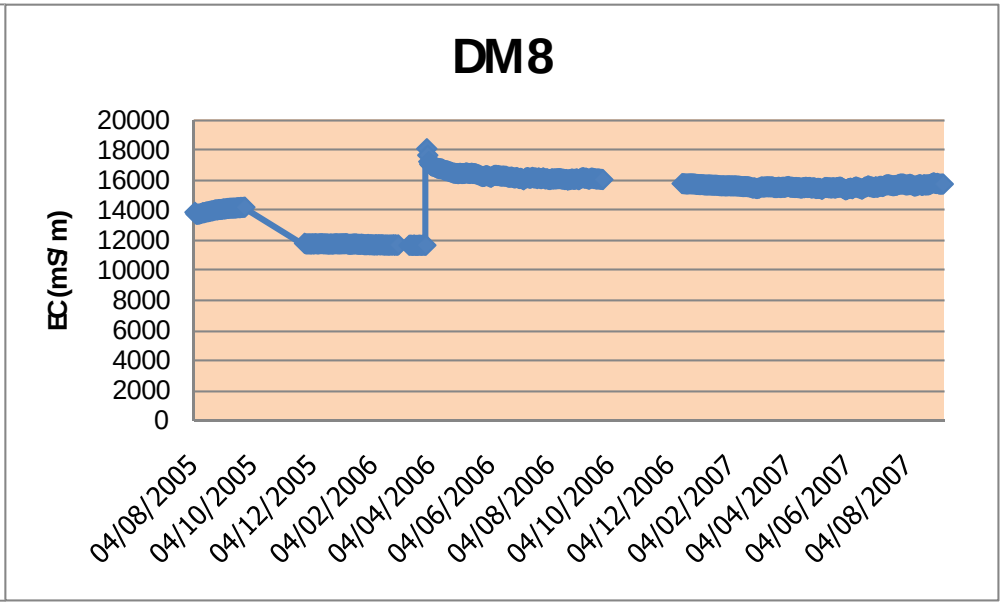
DM8
EC (mS/m)
20000
18000
16000
14000
12000
10000
8000
6000
4000
2000
0
04/08/2005
04/10/2005
04/12/2005
04/02/2006
04/04/2006
04/06/2006
04/08/2006
04/10/2006
04/12/2006
04/02/2007
04/04/2007
04/06/2007
04/08/2007

The change of Electric Conductivity

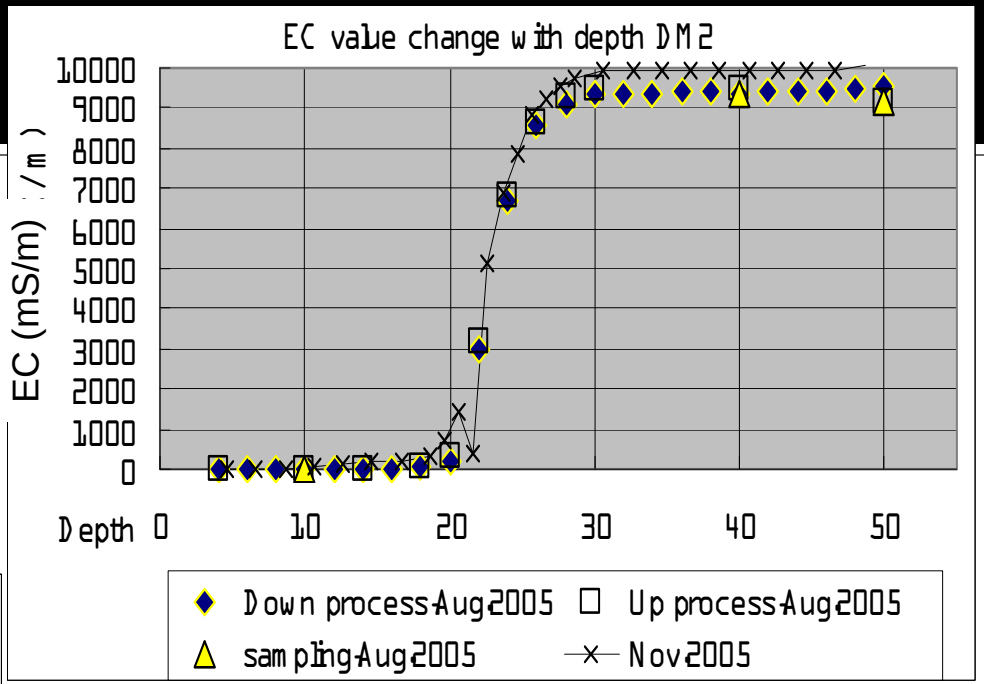

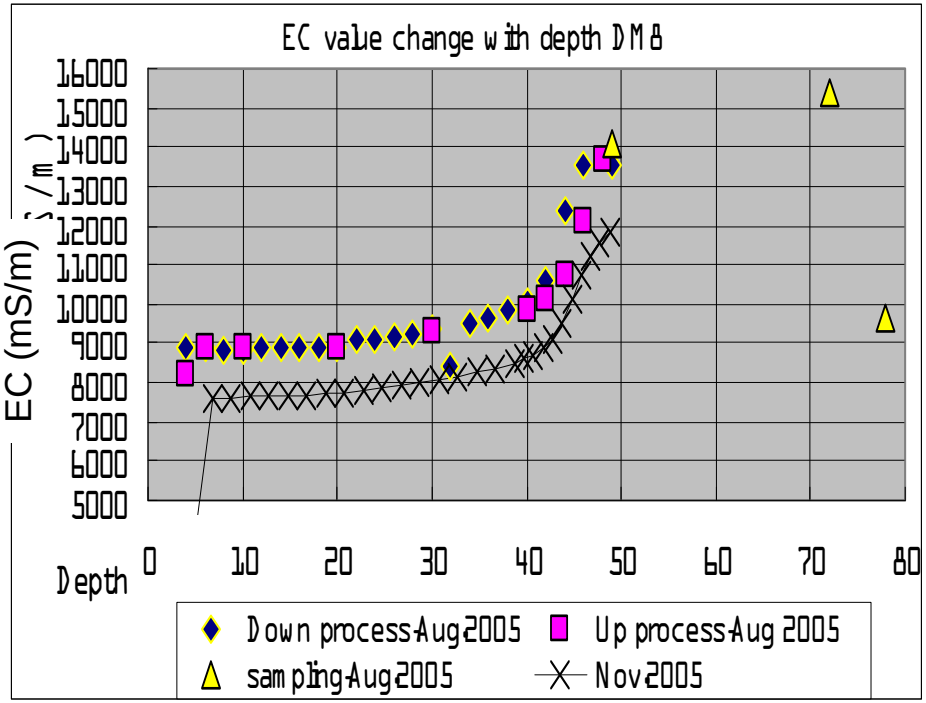

ขอขอบคุณ

กรมชลประทาน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

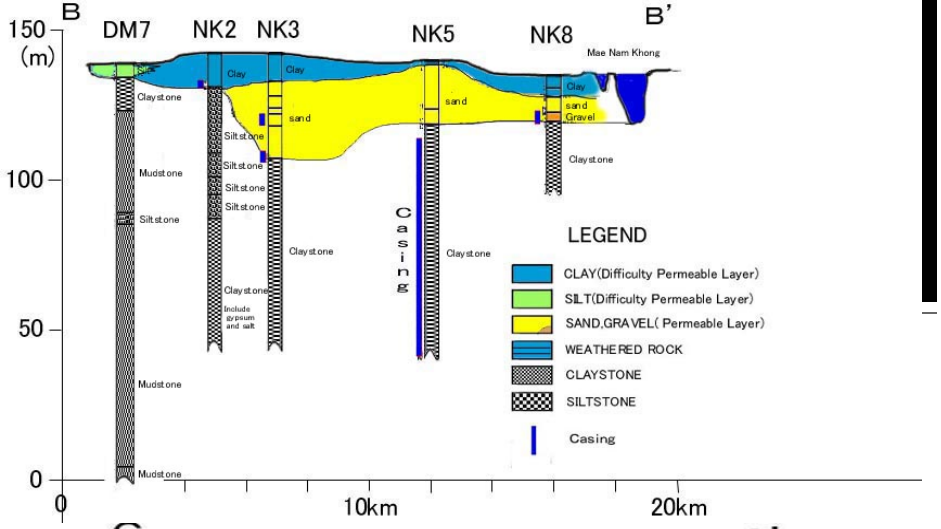
B
B'
DM7
NK2
NK3
NK5
NK8
Mae Nam Khong
150
(m)
100
50
0
0
10km
20km
Clay
Claystone
Mudstone
Siltstone
sand
Gravel
Casing
LEGEND
CLAY(Difficulty Permeable Layer)
SILT(Difficulty Permeable Layer)
SAND,GRAVEL(Permeable Layer)
WEATHERED ROCK
CLAYSTONE
SILTSTONE
Casing

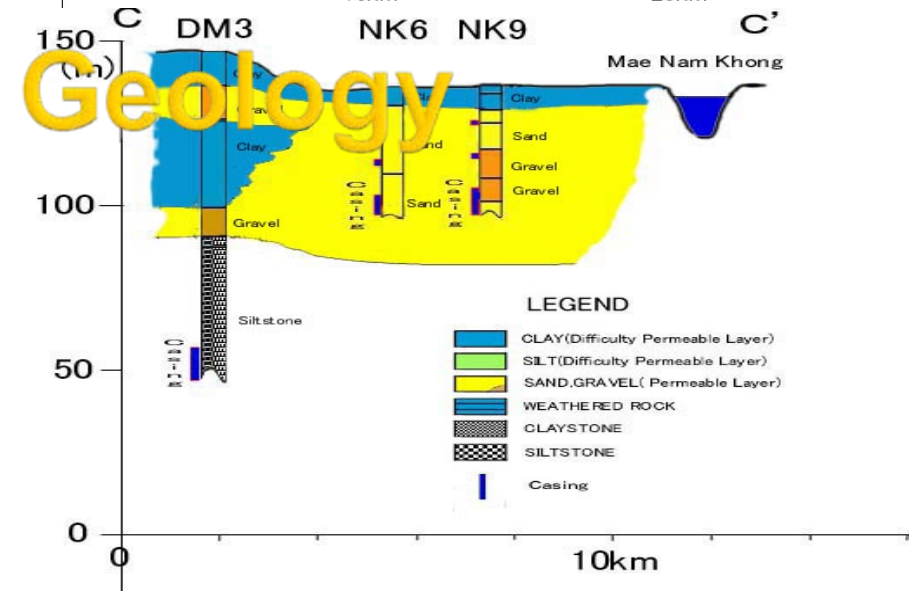
C
C'
DM3
NK6
NK9
Mae Nam Khong
150
(m)
100
50
0
0
10km
Clay
Sand
Gravel
Siltstone
Casing
LEGEND
CLAY(Difficulty Permeable Layer)
SILT(Difficulty Permeable Layer)
SAND,GRAVEL(Permeable Layer)
WEATHERED ROCK
CLAYSTONE
SILTSTONE
Casing

Geology

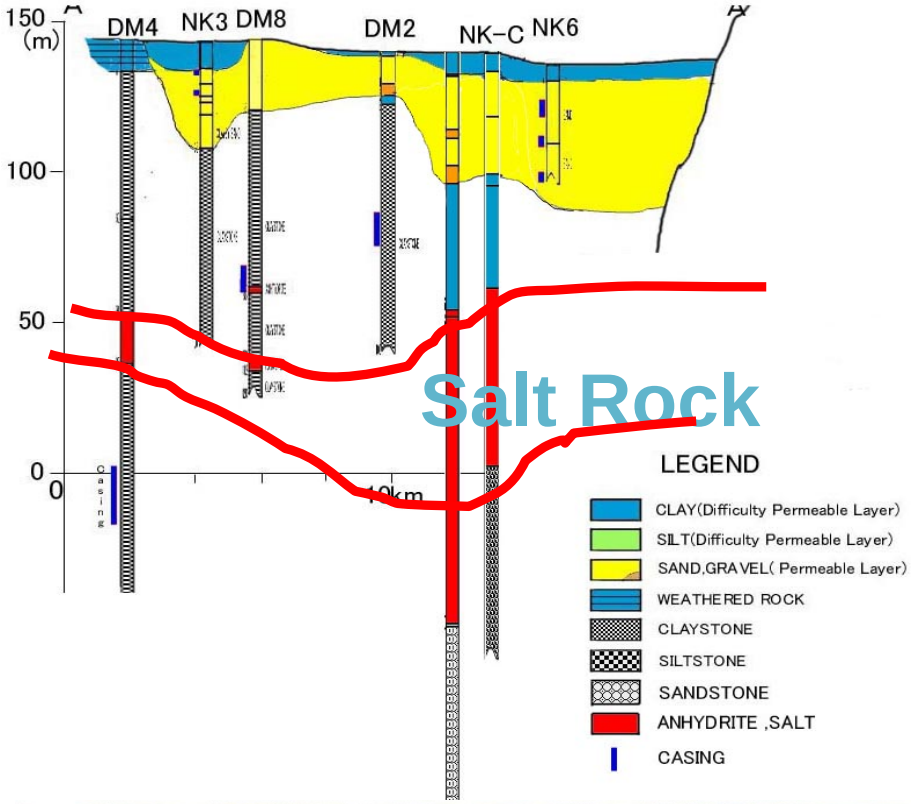
A
A'
DM4
NK3
DM8
DM2
NK-C
NK6
150
(m)
100
50
0
0
10km
Casing
Salt Rock
LEGEND
CLAY(Difficulty Permeable Layer)
SILT(Difficulty Permeable Layer)
SAND,GRAVEL(Permeable Layer)
WEATHERED ROCK
CLAYSTONE
SILTSTONE
SANDSTONE
ANHYDRITE ,SALT
CASING

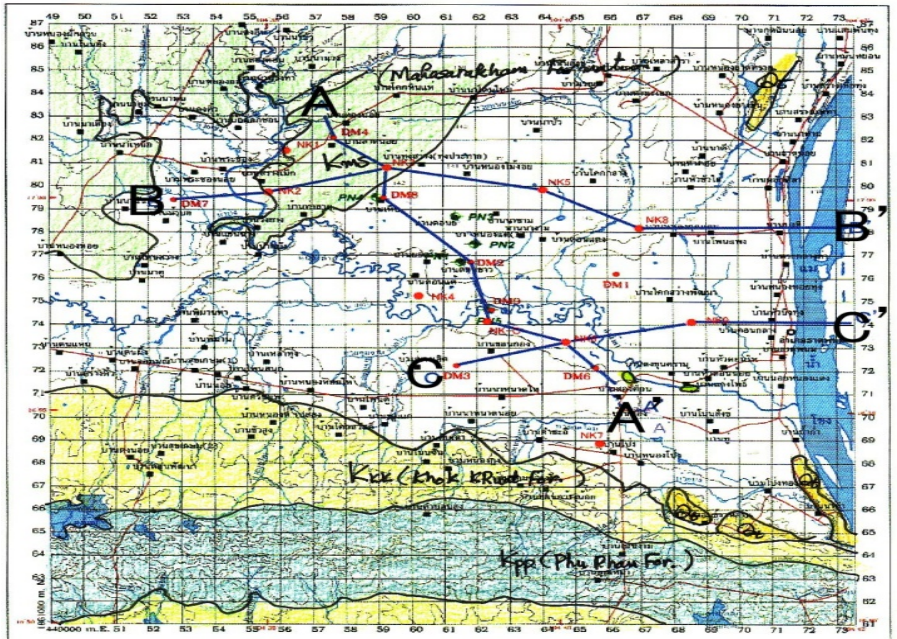
A
A'
B
B'
C
C'
Mahasarakham
Kmk (Khok Kruat Fm.)
Kpp (Phu Phan Fm.)